

ΤΙΜΗ ΤΗΣ ΣΥΝΔΡΟΜΗΣ.
ΕΤΗΣΙΑ.

ΕΦΗΜΕΡΙΣ ΤΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ.

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ ΚΑΙ ΤΩΝ ΕΙΔΗΣΕΩΝ.

ΑΙ ΣΥΝΔΡΟΜΑΙ ΓΙΝΟΝΤΑΙ.

Παρατίθεται Κ. Κ. Διδασκαλία και τοις ἐπιτάταις τῶν Τεχνουργῶν ἐν τῇ ἡμεδαπῇ. Ἐστὶ τῇ ἀλλοδαπῇ παρὰ τοῖς Κ. Κ. Ἑλλησιν. Προξενίαις και τοῖς ἰδιαιτέροις ἐπιτροπαις τοῦ ἑλ. ἑ. ἑ.

*Καθίσταται ἀπὸς τῆς ἐθελ. μάθης.

Διὰ τὸ ἰσχυρότερον ἄρ. 12.
Διὰ τὸ ἰσχυρότερον * 15.

Συντάσσεται ὑπὸ Δ. Παπαζῆ και ἐκδίδεται ἐκ τῆς αὐτοῦ και διὰ τοῦ ἰδίου ἐπιτηδεύει πᾶσι διδασκαλίαις αὐτῆν ἀφορᾶται. Ἐπιμὴ καταχωρησῶσι ἀγγελεῖα. ἑστὶ. 15 ἡμερῶν.

Οὐκ οἶ πολλὰ, ἀλλ' οἱ γρήγορα ἀναγκαστικῶς εἰσι σπουδαῖοι.
(ΑΡΙΣΤΗΡΙΟΣ).

Ἀθήναι, τῆς 29 Μαΐου 1854.

Τὴν δημοσίευσιν τῆς ἐξῆς περὶ Πρυτανείων κλ. διατριβῆς ἐπέτρεψεν ἡμῖν χάρις τῆς ἀφελείας τῶν ἀναγνωστῶν τῆς ἐφ. τῶν Μαθητῶν ὁ κράτιτος ἐν τοῖς παρ' ἡμῖν φιλολόγοις γηραιὸς Ἀσώπιος ἀποτελεῖ δὲ αὕτη τὴν κυρίαν ὑπόθεσιν τῆς ἐκφωνηθείσης ὑπ' αὐτοῦ ὁμιλίας, ὅτι ἀποδειχθεὶς Πρύτανις τοῦ Πανεπιστημίου Ὁθωνος παρέλαβε τὴν ἀρχὴν παρὰ τοῦ προκατόχου αὐτοῦ. Τὸ ὄνομα τοῦ γράψαντος παρέχει ἀποχρῶσαν και αὐτοτελῆ βεβαίωσιν ὅτι ἡ ὑπόθεσις αὕτη ἐξηρευνήθη και ἐξετέθη, εἰ και διὰ βραχέων, μετὰ τῆς ἀκριβείας ἐκείνης, ἣτις ἐπικρατεῖ πανταχοῦ τῶν σοφῶν συγγραμμάτων τοῦ πολυμαθοῦς και σεβασμίου διδασκάλου Κυρίου Κ. Ἀσωπίου.

Περὶ Πρυτανείας και Πρύτανείων.

Εἰ μὲν ὄχι ἀρχαιότεροι, εἶναι τοῦλάχιστον γνωστότεροι οἱ παρ' Ἀθηναίους Πρυτάνεις, πενήτηκοντα τὸν ἀριθμὸν, οἵτινες συνεκρότου τὸ δέκατον μέρος τῆς Βουλῆς, εἰς δέκα μερίδας διαιρουμένης, ἀνά πενήτηκοντα κατὰ φυλὴν. Οἱ πενήτηκοντα οὗτοι, ἔχοντες δέκα προέδρους, και ἕνα ἐξ αὐτῶν ἐπιστάτην διώκουσαν τὰ τῆς βουλῆς και διεύθυναν τὰ τῆς ἐκκλησίας τοῦ δήμου, ἐχρημάτιζαν.

Καὶ τὸ μὲν ὅλον τῶν Πρυτάνεων ἤρχεν ἡμέρας τριάκοντα πέντε, οἱ δὲ πρόεδροι, εἰς πέντε δεκάδας διαιρούμενοι, προέδρευαν ἀνά ἡμέρας ἐπτὰ, και μίαν μόνην ἡμέραν ἤρχεν ὁ ἐπιστάτης, ἔχων τὴν ἐξουσίαν τοῦ ἐπιψηφίζειν, και κρατῶν, κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην, τὰς κλείδας τοῦ ἐν ἀκροπόλει ταμείου ὥστε, ἐπειδὴ, δέκα ὄντες πρόεδροι, μόνον ἐπτὰ ἡμέρας προέδρευαν, προχωροῦντες ἔπειτα εἰς τὴν ἄλλην δεκάδα, ἀνά ἐκάστην δὲ τούτων εἰς ἐξ αὐτῶν ἐγένετο ἐπιστάτης, φανερόν ὅτι μόνον οἱ ἐπτὰ ἐκ τῶν δέκα ἦτον δυνατόν νὰ γένωσιν ἐπιστάται, ἀναγκαίως ἀπολαγχανόντων τῶν τριῶν κατ' ἐκείνην τὴν περίοδον. Διὰ τὴν μεγάλην δὲ ἰσχύν ὁ κατὰ τὴν ἡμέραν ἐπιστάτης ὠνομάζετο ὄχι μόνον μὲ τὸ γενικὸν ὄνομα πρόεδρος (Ἀισχ. κατὰ Κτησιφ. Πλούταρχος Ἀριστείδ. 3), ἀλλὰ και μὲ τὸ ἐπιγενικώτερον κατ' ἐξοχὴν Πρύτανις ὡς οὕτως ὁ Νικίας, προσκαλῶν αὐτὸν νὰ ἐπιψηφίσῃ, τὸν ἀποκαλεῖ Πρύτανιν (Θουκ. 5. 14).

Ἡ ἐν τῇ βουλῇ τριακονθήμερος αὕτη ἀρχὴ τῶν πενήτηκοντα ἐκαλεῖτο Πρυτανεία, ἐκ περιόδου περιερχομένη και εἰς τὰς λοιπὰς ἑννέα μερίδας, αἵτινες συνεκρότου τὴν βουλήν τῶν πενταχοσίων, ἕως οὗ, δεκάκις περιτελλομένων τῶν 35 ἡμερῶν, παρήρχοντο ἡμέραι τριακόσιαι πενήτηκοντα. Ἐπειδὴ δὲ τὸ μὲν κοινὸν σεληνιακὸν ἔτος τῶν Ἀθηναίων συνίστατο ἐκ τριακοσίων πενήτηκοντα τεσσάρων ἡμερῶν, αἱ τέσσαρες πλεονάζουσαι προσετίθεντο εἰς τὰς πρώτας ἢ τελευταίας τέσσαρας Πρυτανείας, αἱ ὁποῖαι διὰ τοῦτο ἐγένοντο τριάκοντα ἐξ ἡμερῶν ἐπὶ δὲ τοῦ ἐμβολίου ἔτους, ἐκ τριακοσίων ὀγδοήκοντα τεσσάρων ἡμερῶν συνισταμένου, αἱ μὲν ἄλλαι Πρυτανεῖαι ἦσαν τριάκοντα ὀκτώ, αἱ δὲ τέσσαρες, πρώται ἢ τελευταῖαι, τριάκοντα ἑννέα ἡμερῶν (ἴδε Fr. Schöman de Comitibus Atheniensium).

Πρὸς ἀποφυγὴν δὲ τυχόν ἐνδεχομένων καταχρήσεων οἱ δέκα πρόεδροι τῆς πρυτανευούσης φυλῆς ἐπετηροῦντο ὑπὸ ἑννέα ἄλλων προέδρων ἐκ τῶν λοιπῶν ἑννέα φυλῶν λαμβανομένων, και ἴδιον ἐχόντων ἐπιστάτην. Καὶ οὕτως ἦσαν ἐν τῇ βουλῇ, ὡς και ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ δήμου, πρόεδροι ὁμόφυλοι και πρόεδροι ἑτερόφυλοι (1).

Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον διεσώζετο ἀπαράβλαπτον τὸ δημο-

κρατικὸν στοιχεῖον, καθ' ὃ πάντες οἱ πολῖται ἀπέλαυαν τὰ ἴσα δικαιώματα, ἕκαστος ἤρχετο και ἤρχεν ἐναλλάξ, και, ὡς εἶχεν ἱκανότητος μέτρον, ἐγυμνάζετο εἰς τὴν διαχείρισιν τῶν πραγμάτων.

Ἦτον δὲ και αὕτη ἡ βουλὴ στοιχεῖον δημοκρατικὸν και ὄχι ἀριστοκρατικὸν, διότι δ.ν συνεκροτεῖτο ἐξ ἀνδρῶν ἀπὸ γενετῆς ἐχόντων ἰδιαίτερα προνόμια, και οἰκοθεν μέρος ὀλοκληρωτικὸν τῆς ἐξουσίας ἀποτελούντων, ὡς ἦσαν οἱ Πατριεῖοι τῆς Ῥώμης, και ὡς εἶναι οἱ Ὁμότιμοι τῆς Μεγάλης Βρετανίας, ὁλλ' ἦτον ὠρισμένος ἀριθμὸς πολιτῶν, ἐκ τοῦ ὅλου δήμου κατ' ἔτος ἀποκληρούμενος και πάλιν εἰς τὸν δῆμον διαλυόμενος, τὸσπν μόνον ἐξουσίαν ἔχων, ὅσπν ὁ ἐκ τοῦ δήμου πάντοτε πηγάζων νομος ἐπέτρεπεν αὐτῷ (1).

Και καθὼς, ἐξαρουμένου τοῦ ὑπὸ τοῦ νόμου ὀρισμένου μικροῦ κύκλου, οὐδὲν προβούλευμα τῆς βουλῆς δὲν ἰσχυε, πρὶν, ὑπὸ τοῦ δήμου ἐγκριθῆν, γένη ψήφισμα, οὕτως ἦτο παράνομον νὰ ἐκδοθῇ παρὰ τοῦ δήμου ψήφισμα, ἀπροβούλευτον. Ὅθεν ὁ Δημοσθένης τούτου ἕνεκα κατηγοροῦσε τὸν Ἀνδροτίωνα ὅτι, ἐν ᾧ ἡ ἐξελοῦσα βουλὴ δὲν κτεσκεύασε τὰς ὑπὸ τοῦ νόμου ὀρισμένας τριήρεις, ἔγραψε νὰ τῇ δοθῇ στέφανος, και τοῦτο χωρὶς προβουλεύματος (2).

Οἱ πενήτηκοντα Πρυτάνεις μετὰ τῶν ἀνγκυρίων ὑπηρετῶν ἐτρέφοντο δημοσίως ἐν τῇ ἐξ αὐτῶν ὀνομασθέντι Πρυτανείᾳ, ὡς και οἱ εὐεργετήσαντες τὴν πατρίδα, και τοῦτο λέγεται ἢ ἐν Πρυτανείᾳ σίτησις. Αὐτόθι δὲ προσετί ἐξενίζοντο και οἱ ἐκ τῶν πόλεων ἐρχόμενοι πρέσβεις.

Κατὰ τὰ ἄνω λοιπὸν τὸ πολίτευμα τῶν Ἀθηναίων δὲν ὠμοίαζεν οὔτε μὲ τὸ τῆς Μεγάλης Βρετανίας, οὔτε μὲ τὸ τῆς Γαλλίας ἐπὶ τῆς ὀλιγοχρονίου μὲν ἀλλὰ πολυειδοῦς και πολυμόρφου, πάντοτε δὲ τρομερᾶς δημοκρατίας. Δὲν ὠμοίαζε μὲ τὸ πρῶτον, διότι ἐν αὐτῇ ὑπάρχουσι τρία διάφορα στοιχεῖα, τὸ μοναρχικόν, τὸ ἀριστοκρατικὸν και τὸ δημοκρατικόν, ἐν ᾧ παρ' Ἀθηναίους ὑπῆρχε μόνον τὸ τελευταῖον, ἀλλὰ και τοῦτο διάφορον παρ' ἀμφοτέροις παρὰ τούτοις μὲν εἶναι ἐντὸς ὀρίων περιωρισμένον, διὰ προβούλιων ἦτοι πληρεξουσίων παριστάμενον, και καταστελλόμενον ὑπὸ τῶν δύο ἄλλων, παρὰ δὲ Ἀθηναίους ἄκρατον, αὐτοπροσώπως παρὰ τῶν πολιτῶν ἐνεργούμενον και ἀχαλίνωτον. Δὲν ὠμοίαζε μὲ τὸ τῆς δημοκρατουμένης Γαλλίας, διότι αὕτη κατ' ὄλκας τὰς διαφόρους φάσεις τοῦ πολιτεύματος τούτου δὲν εἶχεν ἐκκλησίαν τοῦ δήμου, ἡ ὁποῖα ἐγένετο ἀδύνατος εἰς τόσας μυριάδας Γάλλων, ἀλλὰ προβούλιων ἦτοι πληρεξουσίων βουλᾶς, κατὰ διαφόρους συνδυασμούς, ἕως οὗ τὰ πάντα κατελύθησαν ἢ κατεπατήθησαν ὑπὸ τῆς ὑπατικῆς πρῶτον, ἐν τέλει δὲ ὑπὸ τῆς αὐτοκρατορικῆς ἐξουσίας.

Εὐκόλον ἦτον νὰ ἀντεξετάσωμεν τὸ πολίτευμα τῶν Ἀθηναίων πρὸς πολλὰ τῶν νεωτέρων ἐθνῶν, ἀλλὰ παραιτοῦντες τοῦτο ἐπὶ τοῦ παρόντος ὑποσυνάπτομεν μόνον ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι, ὑπὸ ἀκράτου και ἀκαθέκτου φιλελευθερίας φερόμενοι, καταστρέψαντες ἐν τέλει πᾶν προνόμιον τῆς πρώην εὐγενείας τῶν εὐπατριδῶν, και προτιμήσαντες κάλλιον νὰ ἀφήσωσι τὸ πρᾶγμα, ἐν πολλοῖς, εἰς τὸν τυφλὸν κλῆρον, εἰς τὸν κύαμον, παρὰ νὰ ὑποπέσωσιν εἰς τὰς ῥαδιουργίας και εἰς τοὺς δελεασμούς τῶν δυνατῶν

(1) « Βουλὴ δὲ δημοτικὸν . . . τῶν ἀρχῶν δημοτικώτατον Βουλὴ ὅπου μὴ μισθῶ εὐπορία πᾶσιν » (Ἀριστ. Πολιτ. Δ', 16', 8. 5', 9).

(2) « Ἐκ τούτου οἱ τύποι τῶν ψηφισμάτων. Ἐδοξε τῇ βουλῇ και τῷ δήμῳ. — Βουλῆς και Πρυτάνεων γνώμη, κτλ. ὡσαύτως Βουλῆς και στρατηγῶν γνώμη, ἐπὶ συγκλήτου ἐκκλησίας, ἢ, ὡς παρ' ἡμῖν λέγεται, ἐκτάκτου. Ἐπὶ δὲ και συγκλήτου ἐκκλησίας ὑπὸ στρατηγῶν γενομένης, Πρυτάνεων και Βουλῆς γνώμη. »

(1) « Δύο εἶναι οἱ καθιστάμενοι ἐπιστάται, ὁ μὲν ἐκ τῶν Πρυτάνεων κληρούμενος, ὁ δὲ ἐκ τῶν προέδρων, ὃν ἐκάτερός τινε διείκησιν διοικεῖ. » Ἀριστοκρατῶν, ἐν λέξει ἐπιστάτης.

σπουδαρχών, μόλις εύρισκαν μικράν αναγκάσειν εις την βουλὴν τῶν πεντακοσίων, ἢ ὅποια, καὶ τοὶ δημοτικώτερα παρὰ Κλεισθένους γενομένη παρ' οἱ ἐπὶ Σόλωνος ἦσαν, ἐπροσπάθει, παραλαμβάνουσα καὶ τὴν βουλὴν τοῦ Ἀρείου Πάγου, νὰ καταστῆ τὴν πολλὰς ἀνάθετον παραφορὰν τοῦ δήμου. Καὶ εἶναι ἀναμφίλεκτον ὅτι, εἰ μὲν αἱ βουλαὶ αὗται εἶχαν μεγαλειοτέραν δύναμιν καὶ ῥοπήν, ἤθελαν προσυλῆξι βέβαια πολλῶν καὶ μεγάλων παρεκτροπῶν τὴν πόλιν. Ἄλλα κατὰ δυστυχίαν καὶ οἱ Πρωτάνεις πολλὰς φοβούμενοι ἠκολούθησαν τὴν γνώμην τοῦ δήμου, ὡς μαρτυρεῖ ἡ ἀδικος καταδικὴ τῶν ἐν Ἀργινοῦσαις κλησάντων στρατηγῶν, μόνου τοῦ Σωκράτους ἐκ τῶν Πρωτάνειων ἐξαιρουμένου, ὅστις ὤμοσε κατὰ νόμον ποιῆσειν (Ξενοφ. Ἑλλην. Βιβλ. Α'. Κεφ. ζ').

Τοσαῦτα περὶ τῶν Ἀθηναίων πολιτεύματος, ἐκ τῶν Πρωτάνειων ἀφορμῆς δοθείσης. Ἦθελε δὲ τις ὄχι μικρὸν λανθασθῆ, εἰ μὲν ἐνόμισεν ὅτι μόνον παρ' Ἀθηναίους ἦσαν τοιαῦτα Ἀρχαί. Τὴν πλάνην ταύτην πρό πολλοῦ ἤδη ἐξήλεγξεν ὁ περιώνυμος Κασσαυδός. Ὅχι μόνον αἱ Ἰωνικαὶ ἀλλὰ καὶ αἱ Δωρικαὶ καὶ αἱ Αἰολικαὶ πόλεις εἶχαν τοὺς Πρωτάνεις, τινες μὲν ἕνα τινὲς δὲ πλείονα μετὰ διαφόρου ἐξουσίας, καὶ τὰ Πρωτανεῖά των. Οἱ Λακεδαιμόνιοι, οἱ Ἀργεῖοι, οἱ Ἡλείοι, οἱ Μεγαρεῖς, οἱ Κορινθιοὶ, οἱ Συρακοῦσιοι, οἱ Κερκυραῖοι, οἱ Ταρυντίοι, οἱ Κροτωνιάται, οἱ Ῥόδιοι, οἱ Σμυρναῖοι μετὰ τῶν Μαγνήτων, οἱ Κυζικηνοὶ, οἱ Φοῖοι, οἱ Μιτυληναῖοι, οἱ Μιλήσιοι, οἱ Λεβεδῖοι, οἱ Κυμαῖοι, οἱ Περραμνηοὶ, οἱ Σίφιοι, οἱ Πάριοι, ἴσως καὶ οἱ ἄποικοι αὐτῶν Παριανοὶ, οἱ Κόιοι, οἱ Θάσιοι, οἱ Τενεδῖοι, εἶχαν Πρωτάνεις καὶ Πρωτανεῖα (ἴδε Darstellung der Griechischen Staatsverfassungen von Tittmann). Καὶ τῆς μικρᾶς νήσου ἐκ τῶν Κυκλάδων Πεπαρήθου ἀναφέρεται πρωτανεῖον (Θουκ. Γ'. πβ'), καὶ παρὰ τοῖς Λυκίοις, Κίλιξ καὶ Βιθυνοῖς, Ἑλλησι καὶ ἡμιέλλησι ἀναφέρεται Πρωτανεῖον (Σχολιαστὴς Ἀπολλωνίου Ῥοδίου, Β'. 65δ).

Τὰ Πρωτανεῖα ἦσαν ἐκ τῶν συστατικῶν τῶν Ἑλληνικῶν πόλεων, ὡς αἱ ἀγοραὶ, αἱ στοαί, οἱ ναοὶ καὶ τὰ τοιαῦτα. Παρὰ Φίλων τῷ Ἰουδαίῳ, κρίνονται ὅτι ὁ ἔμπειρος ἀρχιτέκτων πρέπει πρῶτον νὰ σχεδιάσῃ καθ' ἑαυτὸν τὰ διάφορα μέρη τῆς πόλεως, ἀναφέρονται μετὰ τῶν ἄλλων καὶ τὰ Πρωτανεῖα (1).

Τὰ Πρωτανεῖα τῶν Ἑλληνικῶν πόλεων ἦσαν ἀπεριωμένα εἰς τὴν μεγάλην θεὰν Ἑστίαν, τῆς ὅποιας τὸ ἄγαλμα ἠγεῖρετο ἐν τῷ μέσῳ (ἴδε Ἑσκειὴ Σπαννίμιον περὶ Πρωτάνειων καὶ Πρωτανειῶν τῶν Ἑλλήνων). Ὅθεν καὶ Ὁνδάρου, συγγράφων Ἀρισταγόραν τὸν Τενεδιον, γενόμενον Πρωτάνειν ἐν τῇ αὐτοῦ πατρὶδι Τενεδῳ, καὶ πανηγυρίζων τὰ εἰς τὸ Πρωτανεῖον περιφανὴ αὐτοῦ εἰσιτήρια, λέγει.

• Παι Ῥέας, ἄτε Πρωτανεῖα λέλογχας, Ἑστία. »

Ἐκ τούτου ἡ Ἑστία λέγεται Πρωτανεῖτις, κοινὴ Ἑστία τῆς πόλεως, Βουλοαία, κτλ.

Καὶ ὄχι μόνον δημοσίαι αἱ πόλεις, ἀλλὰ καὶ κατ' ἰδίαν αἱ οἰκίαι τῶν πολιτῶν ἐλάτρευαν τὴν Ἑστίαν, πατρῶαν, δωματῖτιν καὶ δῆμων ἐφέστιον διὰ τοῦτο καλουμένην, ὡς καὶ ὁ Ζεὺς. Ἐκ τούτου Ἑστία καλεῖται ὁ ἐν τῷ μέσῳ τῶν οἰκίων βωμὸς, καὶ ἡ οἰκία ἐλὴ κέντρον οὐσα τῆς τῶν οἰκείων ἐνώσεως, ὡς ἡ ἐν τοῖς Πρωτανεῖσι τῆς τῶν πολιτῶν, ἐφέστιοι οἱ ἐν τῇ οἰκίᾳ, ἐφέστια τὰ πατρῶα, ἐστιοπέμω νό οἰκοδεσπότης, ἐστιῶ, ἐστιατῆριον, καὶ τὰ ὅμοια.

Οἱ βρωμοὶ τῆς Ἑστίας ἦσαν ἄσυλον εἰς τοὺς ἀτυχεῖς, καὶ εἰς αὐτοὺς κατέφευγαν οἱ βοθηθεῖς χερίζοντες. Εἰς τὴν οἰκίαν ἑστίας τοῦ Ἀδμήτου ἐκάθισεν ἱκέτης ὁ Θεμιστοκλῆς διωκόμενος (Θουκ. Α'. 136), εἰς τὴν βουλαὴν Ἑστίαν κατέφυγεν ὁ Θηραμένης, καταδικασθεὶς ὑπὸ τῶν τριακόντα, ἢ ὅποια ὅμως δὲν τὸν ὤφελαν· διότι ἀποσπασθεὶς ὑπὸ τοῦ συνάρχοντος Κριτίου παρεδόθη τοῖς ἔνδεκα. (Ξενοφ. Ἑλλ. Β'. γ').

Ἐπὶ τῶν εἰς τοὺς ἄλλους θεοὺς θυσῶν ἀπὸ τῆς Ἑστίας ἤρ-

(1) « Ἐπειδὴ πόλις κίχεται, κατὰ πολλὴν φιλοτιμίαν Βασιλεῶς ἢ τινος ἀγεμόνος, αὐτοκρατοῦς ἐξουσίας μεταποιουμένου, καὶ ἅμα τὸ φρόνημα λαμπρῶν, τὴν εὐτυχίαν συνεπικοινοῦντος, παρελθὼν ἔστιν ὅτε τις τῶν ἀπὸ παιδείας ἀγῆ ἀρχιτεκτονικῶν, καὶ τὴν εὐκράσιαν καὶ εὐκαιρίαν τοῦ τόπου θεασάμενος, διαγράφει πρῶτον ἐν ἑαυτῷ τὰ τῆς μελλούσης ἀποτελεῖσθαι πόλεως μέρη σχεδὸν ἅπαντα, ἱερά, γυμνάσια, Πρωτανεῖα, ἀγοράς, λιμένας, νεωσοικοῦς, στενωποὺς, τεχνῶν κατασκευὰς, ἰδρυθεὶς οἰκίαν καὶ δημοσίων (καὶ ἄλλων οἰκοδομημάτων) (Φίλων Ἰουδαῖος περὶ τῆς Μωυσέως κοσμοποιίας § 5).

χοητο καὶ εἰς τὴν Ἑστίαν ἐτελεσθῶν, τιμῶντες αὐτὴν διὰ τὰ προσέβια. Ἐκ τούτου ἐγεννήθη τὸ ἄρ' Ἑστίας ἀρχεσθαι. Ἐκ τούτου δὲ καλεῖται πρῶτον καὶ πωματῆ, καὶ ἐκ τούτου ἐν τοῖς Ὀμηρικῶν ὕμνοις λέγεται:

« Ἰστία, ἡ πάντων ἐν δώμασι νύφλοισιν ἀθανάτων τε θεῶν, χαμαὶ ἐρχομένων τ' ἀνθρώπων, ἔδρην αἰδίων ἔλαχες, προσβήϊδα τιμῆν. » (Ἵμν. εἰς Ἑστίαν).

Ὡς δὲ ἐν ἄλλοις οὐκ ὀλίγοις δεικνύεται ἡ εὐφυΐα τῶν Ἑλλήνων, οὕτω καὶ ἐπὶ τούτου· διότι θεὰν καὶ ὄχι θεὸν ἐπέστησαν εἰς τὰς φροντίδας τῆς κατὰ μέρος οἰκίας τῶν πολιτῶν καὶ τῆς οἰκίας τῆς πόλεως, ὅποιον τὸ Πρωτανεῖον, αὐτὸ τούτῳ τὸ παρὰ Ἕλλησι maison de la ville. Τὸ γυναικεῖον φύλον ἰδιάζει εἰς τὴν τῶν οἰκιακῶν, ὡς τὸ τῶν ἀνδρῶν εἰς τὴν τῶν ἔξω διαχειρίσιν.

Ἐν πολλαῖς τῶν Ἑλληνικῶν πόλεων Πρωτανεῖα ἦσαν ἡ ὑπερτάτη ἀρχὴ, καὶ ὑπέριστατο ἄρχοντες οἱ Πρωτάνεις, ἐκ τῆς τάξεως ὄντες τῶν ἀρίστων, διαδεχθέντων τοὺς βασιλεῖς. Οὕτω παρὰ Κορινθίους ἦσαν οἱ Βακχιῶδοι ἢ Βακχίται, εἰς δὲ ἐξ αὐτῶν Πρωτάνεις, τάξιν ἔχων βασιλεῖς (1). Οὕτω παρὰ Ῥόδιοι ἢ Πρωτανεῖς εἶα ἦσαν ἀρχὴ αὐτοκράτου (2).

Καὶ τὰ ἔτη δὲ παρ' ἰσιν ἐσημειοῦντο διὰ τοῦ Πρωτανεῖος, ὡς παρ' Ἀθηναίους διὰ τοῦ ἐπινομίου ἄρχοντος. Οὕτω παρὰ Περραμνηοῖς οὕτω παρὰ Κερκυραῖοις πρωτανεῖοντος Ἀριστομένους, καὶ τὰ ὅμοια ἐν ταῖς ἐπιγραφαῖς.

Ἄλλα καὶ παρ' αὐτοῖς τοῖς Ἀθηναίοις οἱ ἀνωτέρω περιγραφέντες βουλευτικοὶ Πρωτάνεις ἦσαν νεώτερον τι, ὄχι, πιθανῶς, πρό τῆς ὑπὸ Κλεισθένους γενομένης ἀναπολιτεύσεως. Ἐπὶ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων καὶ οἱ παρ' αὐτοῖς Πρωτάνεις εἶχαν ἄλλην σημασίαν. Ἐπὶ βασιλείων ἀκόμη εἶχαν ἰδιαιτέρην πρωτανεῖα, τὰ ὅποια καταλύσας ὁ Θεσεὺς ἀπέδειξεν ἐν βουλευτήριον καὶ πρωτανεῖον (Θουκ. Β'. 15). Ἐπὶ δημοκρατίας μέχρι Σόλωνος ἐσώζοντο οἱ Πρωτανεῖς τῶν ναυκράων (Ἡρόδ. Ε'. 71). Ἴδε καὶ Βοικκίου Πολιτικὴν Οἰκονομίαν τῶν Ἀθηναίων.

Ἐπειδὴ δὲ οἱ μὲν ναυκαραὶ ἦσαν ἀρχηγοὶ τῶν ναυκαραίων, αἱ δὲ ναυκαριαὶ ὡς οἱ μετέπειτα δῆμοι, ἔπειτα ὅτι οἱ ναυκαραὶ τὸ πάλαι ἐπέχον τὸν μετέπειτα δημάρχων, οὕτως ὀνομασθέντες ὡς ὀφειλοῦντες παρέχειν τόσας ναῦς κατ' ἑτέρας, οἷον ναυκίληροι. Τὶ δὲ ἦσαν οἱ Πρωτάνεις τῶν ναυκράων, οἱ αὐτοὶ μὲ τὸς ἐννεὰ ἄρχοντας, ἵνα συμβάσῃ ὁ Θεουκιδίδης μετὰ τὸν Ῥόδοτον, ἡ διάφοροι, περὶ τούτου εἰς οὐλογογί (3). Ἀδιστακτικῶς δὲ πρέπει νὰ δεχθῶμεν ὅτι οἱ Πρωτάνεις, ἀπλοῦν ἂν οἱ αὐτοὶ μὲ τοὺς ἄνω ἡ διάφοροι, καὶ ἐδικάζαν παρ' Ἀθηναίους, ἐπὶ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων (4). Καὶ ἐκ τούτου βέβαια

(1) « Οἱ δὲ ἐπὶ Ἡρακλίου Βακχίται, πλείους ὄντες δικαστῶν, κτίσαν τὴν ἀρχὴν, καὶ κοινὴ μὲν πρεσβυτάτην τῆς πόλεως ἔπεισαν, εἰς αὐτὴν δὲ ἕνα κατ' ἑναυτὸν ἤρουντο Πρωτανεῖν, ὃς τὴν Βασιλείαν εἶχε τάξιν, ἐπὶ ἑτὴ ἐνεκένικοντα, μέχρι τῆς Κυβέλου τυραννίδος, ὅφ' ἧς καταλύθησαν » (Σύγγελλος Χρονογράφ. σελ. 338 ἐκδ. Bonnæ).

(2) « Οἱ μὲν δὲ τὸν Ἀλέξανδρον ἐκ τούτων εἰλοντο σφίσι πρωτανεῖν, ἠπερ ἔστιν ἀρχὴ παρ' αὐτοῖς μάλιστα αὐτοκράτου, καὶ ναυκίληρον Μυκτῆαν » Ἀππιανὸς, Ῥωμαϊκῶν ἐμφυλίων σ', 56). Οἱ δὲ οὗτοι ἔδης μαγίστων τὸ πλῆθος, καὶ τὸ ἀνηρέθιστον κατὰ Ῥωμαίους.

(3) Διηγουόμενος ὁ Ἡρόδοτος τὰ περὶ Κόλωναν (Ε', 71) λέγει « Τούτους ἀνιστάσει μὲνοὶ Πρωτάνεις τῶν ναυκράων, οἱ περ ἐνεμον τὸ τὸ τὰς Ἀθηναίων. » Τὰ περὶ Κόλωναν διηγουόμενος καὶ ὁ Θεουκιδίδης (Α', 126) λέγει ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι ἐπέτρεψαν τὸ πᾶν εἰς τοὺς ἐννεὰ ἄρχοντας ὅστινες ἀπαγαγόντες αὐτοὺς ἀπέκτειναν, καὶ ἐτότε δὲ τὰ πολλὰ τῶν πολιτικῶν ἔργων ἐπὶ αὐτοῖς ἐπράσσοντο. Ἐνταῦθα λοιπὸν, εἰς λύσιν τῆς διαφορᾶς ταύτης, ἡ πρέπει νὰ δεχθῶμεν διαφόρου πράξεως διήγησιν, ἡ ὅτι ἐκάτερος τῶν ἱστορικῶν ἠκολούθησε διαφόρου πρηνεστεροῦς συγγραφῆς (Ὁνδάλκεν, εἰς Ἡρόδ. ἐνθα ἀνωτέρω).

Τὸ δεύτερον εἶναι ἐπίσης ἀνέμεστον ὡς τὸ πρῶτον. ἔπειτα λοιπὸν ἡ ὅτι οἱ Πρωτάνεις τῶν ναυκράων ἦσαν οἱ αὐτοὶ μὲ τοὺς ἐννεὰ ἄρχοντας. (Platner Beiträge zur Kenntniss des Attischen Rechts. Ῥεῖμερος ἐν λέξει ναυκράου), ἡ ὅτι οἱ Πρωτάνεις τῶν ναυκράων ἐνήθουντο ὑπὸ τοὺς ἐννεὰ ἄρχοντας (Boeckh. ἐνθα ἀνωτέρω). Schœmann de Comitibus' καὶ τότε ὁ μὲν ὠνόμασε τοὺς δευτέρους, ὁ δὲ τοὺς πρῶτους ἀρχοντας.

(4) Ὅχι μόνον τὰ δικαστικὰ γρῆματα, ἀλλὰ καὶ δικαστήρια ἐκαλοῦντο Πρωτανεῖα. Τὸ ὑπὸ τοῦ Θεσεῦς συσταθὲν Πρωτανεῖον (Θουκιδ. Β', 15) φαίνεται ὅτι ἦσαν δικαστήρια, ὡς ἡ παρ' Ὀμήρῳ Βουλὴ γερῶν τῶν δικάζον περὶ προδοσίας πολιτικῆς καὶ τῶν τοιούτων. Ὁ

ὀνομασθησαν πρωτανεῖα τὰ δικαστικὰ γρῆματα, τὰ ὅποια οἱ δικάζοντες, ἐπὶ ἰδιωτικαῖς μάλιστα δίκαις, παρακατέθεταν, πρὶν ἢ δίκην ἀρτίστη (1). Καὶ οἱ μὲν δικάζοντες ἀπέλασαν ἀμφοτέρων τὰ πρωτανεῖα, ἐν τῇ δὲ τῆς δίκης ὁ ἠττηθεὶς, στερούμενος τοῦ ἐδικου τοῦ μέρους, ἀπέειε καὶ τὸ τοῦ ἀντιδίκου. Ταῦτα ἴσως ἐχρησίζεσαν κατ' ἀρχὰς εἰς τὴν ἐν πρωτανεῖα οἰσῆσιν. Εἰς τὰ τῶν Ἑλλήνων δικαστικὰ πρωτανεῖα ἀντιστοιχεῖ τὸ Ῥωμαϊκὸν Sacramentum, οὕτω κληθὲν εἴτε διὰ τὴν εἰς ἱερά πράγματα χρῆσιν αὐτοῦ, εἴτε διότι τὸ τοιοῦτον ἐπέειχε τόπον ὄρκου, ὅτι οὐδέτερος ἐκίνοι κρίσιν χωρὶς λόγου.

Μὴ δὲ τὰς ταύτας εἰς τὴν ἀρχὴν προισταμένην ὠρισμένου συλλόγου οὕτω, π. χ. ἐκαλεῖτο ὁ ἡγεμὼν τοῦ δικαστηρίου. Ἄλλα καὶ ἐν γένει Πρωτανεῖα ἐκαλεῖται παρ' Ἑλλησιν ὡς συνώνυμον τοῦ πρῶτος, προστάτης, ἀρχῶν, χορη-

μετέπειτα πρὸ τοῦ Σόλωνος Ἀράκων, ἀφαιρέσας ἐκ τῶν ἀρχόντων Βασιλεῶν τὸ ἐπὶ φόβῳ δικάζειν, τὸ ἀνέθηκεν εἰ δικαστήριον ἐξ ἑνὸς καὶ παντήκοντα ἀνδρῶν συνιστάμενον, οἱ εἰς ὀνομασθησαν ἱερεῖα ἀ ἀκκίσι τῷ ὀνομασθῆναι, παρ' αὐτοῦ τοῦ Βασιλέως τοῖς ἐπὶ ἀκούσῃ φόβῳ κρίνοντο· ἐξαιτίας αὐτοῦ, ὁ ἀράκων περιέθηκε τοῖς ἑσέτας τὴν κρίσιν, ἐρέσιμον ἀπὸ τοῦ Βασιλέως πεποικίως » (Πολυβίου). Οἱ ἄνδρες οὗτοι ἐδικάζαν ἐν πέντε δικαστηρίοις, ἂν καὶ παρ' Ἀποκρατίῳ τίσασα μόνον καταλόγοντι, ἀκριβοῦς τοῦ Ἀρείου Πάγου. « Οἱ δικάζοντες τὰς ἐπ' ἀμῆτι κρίσεις ἐπὶ ἡλαλθῆθι καὶ ἐπὶ Πρωτανεῖα καὶ ἐπὶ Φερετοῦ ἑρέτας ἐκαλοῦντο » (Ἀποκρατίῳ).

Παρὰ Πολυάρχῳ (ὁ δὲ ἀναγνώσκειται) « Ὁ δὲ τριτακδικατοῦ ἄνω τοῦ Σόλωνος τὸν ὄρον εἶχε τὸν νόμον οὕτως αὐτοῖς ὀνόμασι γεγραμμένον· Ἀτίμων, ὅσοι ἄτιμοι ἦσαν, πρὶν ἢ Σόλωνος ἀρτίστη, ἐπιτίμιον εἶναι, πλὴν ὅσοι ἐξ Αρείου Πάγου, ἢ ὅσοι ἐκ τῶν ἑσέτων ἢ ἐκ Πρωτανεῖου καταδικασθέντες ὑπὸ τῶν Βασιλέων ἐπὶ φόβῳ ἢ σραγαῖσι, ἢ ἐπὶ τυραννίδι ἔργων, ὅτε θεσπῆ· ἐπὶν ὅδε. » Τοῦτο δεικνύει προφανῶς ὅτι ὁ Ἀρείου Πάγου ὑπῆρχε πρὸ τοῦ Σόλωνος· ὅτι τὸ Πρωτανεῖον ἦτον δικαστήριον μὲν ὅμως ἀπλοῦν ἂν ἐνομοίαι τὸ ὑπὸ Θεσεῦς ἢ τὸ ὑπὸ ἀράκωντος Πρωτανεῖον. Τινὲς μὲν δέρονται τὸ δεύτερον, ἄλλοι, τούναντι, τὸ πρῶτον, διότι οὐδὲν ἐκ τῶν πέντε προαναφερθέντων δικαστηρίων τῶν ἑσέτων ἐδικάζετο πρὸ Σόλωνος περὶ τυραννίδος.

Μετὰ τὴν κατάλυσιν τῶν τετρακοσίων ἐν τῇ τῷ Πηλοποννησιακοῦ πολέμου, γυνικῆς συγχωρήσεως γενομένης ἐν Ἀθήναις, ἐδόθη ἐπιτιμία εἰς τοὺς πρῶτον ἀτιμῶν, ἐξαιρουμένων τῶν ἐπὶ φόβῳ καὶ τυραννικῶν καταδικασθέντων ὅταν παρ' Ἀνδοκίδῃ, ἐν τῷ περὶ Μισθίων λόγῳ, ἀναγνώσκειται « Καὶ ὅσα ὀνόματα τῶν τετρακοσίων τινὲς ἐγγέγραπται, ἢ ἄλλο τι παρὰ τῶν ἐν τῇ ὀλιγαρχίᾳ παραθέντων εἴτε προ γεγραμμένων, πλὴν ὀπίσω ἐν στήλῃσι γέγραπται τῶν μὴ ἐνθάδε μινάντων, ἢ ἐξ Αρείου Πάγου ἢ τῶν ἑσέτων, ἢ ἐκ Πρωτανεῖου ἢ Ἀελρινίου ἐδικάζετο, ἢ ὑπὸ τῶν Βασιλέων, ἢ ἐπὶ φόβῳ εἴτε φυγῆ ἢ θανάτου καταγενοσθῆ, ἢ σραγαῖσιν ἢ τυραννίδι, τὰ δὲ ἄλλα πάντα ἐξελίψι τοὺς πράκτορας. »

Καὶ ἐνταῦθα προφανῶς τὸ Πρωτανεῖον εἶναι δικαστήριον. Ἐπειδὴ δὲ τὸ ὑπὸ Θεσεῦς καταργηθῆναι τὸ Σόλωνος, ἔπειτα φρικτῶ τῷ λόγῳ, νὰ ἐνομοίη τὸ τοῦ ἀράκωντος φρικτῶν δικαστήριον διότι ὁ Σόλων, ἀφίσας τὰ ἄλλα ὡς πρότερον, μόνον εἰς τὸν Ἀρείου Πάγου ἔδωκεν ἄλλην μορφήν. Ἀλλὰ καὶ ἐνταῦθα ἀναφανῆσθαι δυσκολία· διότι ὅτι ἐν τῶν ὀνομακῶν δικαστηρίων καλεῖται συνήθως τὸ ἐπὶ Πρωτανεῖα· τὸ δικαστήριον τοῦτο ἐδικάζετο ἐν ἴθρῳ, ἢ ἐν τῷ σιδηρῷ ἢ τι τοιοῦτον ἔμπροσθεν πατάξῃ » (ἀμμοσῆ) ὅταν ἀθώπουσ οὕτε ἐδικάζετο οὕτε καταδικάζον γί. εἰ μὲν μετὰ τὸ γενικὸν ὄνομα τῶν ἑσέτων ἤθελον ἡ ῥήτωρ νὰ συμπεριλάβῃ καὶ τὰ κατὰ μέρος, τότε λείπει τὸ ἐν Φρεαττοῖ.

Εἰς τοὺς ἐπὶ τυραννίδι ἐλληγομένους ἐπέμεινε κατ' εὐθείαν ἡ Βουλὴ τῶν πεντακοσίων· ὅθεν Πρωτανεῖον ἤθελον ἱσως ἐκληθῆ παρ' Ἀνδοκίδῃ αὐτὸ τὸ βουλευτήριον ἢ οἱ Βουλή. Ἀλλὰ πρῶτον μὲν οὐδέποτε ἀπαντάται οὕτως ὀνομαζομένη ἡ Βουλὴ τῶν πεντακοσίων· δεύτερον ἡ Βουλὴ αὕτη μόνον προσωρινῶς ἐνέργει ἐν οἰκίᾳ· διότι συλλαμβάνουσα τοὺς παταίτας τοὺς παρέδιδεν ἐπιτεταμένους εἰς τὰ προσήκοντα δικαστήρια.

Νομισας κατ' ἀρχὰς ὅμι τόσον δυσκόλον τὸ πρᾶγμα ἐπεχείρησα ἐν σημειώσε τὴν ὀνομαζομένην τῶν πεντακοσίων τούτων. Ἀλλὰ πληροφόρηθεὶς ὅτι ἠπαρκῶν τὸ παρατίθησθαι, ἰδὼν μάλιστα ὅτι οἱ περὶ τούτων συγγραφῆντες ὄμι μόνον διαφωνοῦσιν ἀπ' ἀλλήλων ἀλλὰ καὶ ἀπέλιπονται οἱ περισσώτεροι περὶ τῆς πλάνου λύσεως, εἰς ἄλλας ἄλλοις πηγουμένης κασίας. Τοιοῦτοι εἶναι Sluiter Lectiones Antodiceae, p. 131 — Mathiae de iudiciis Atheniensium, p. 144 — Hefster Die Athenaische Gerichtsverfassung, p. 49 — Meier und Schœmann der Attische Process, p. 20 — Platner der Process und die Klagen bei den Attikern, p. 14—15.

Ἡ λύσις τῶν δυσκολιῶν τούτων ἀρίστη εἰς τὰς μελέτας τῶν περὶ τὸ Ἀττικὸν δίκαιον ἰδιαιτέρως ἀσχολουμένων νέων.

(1) « Πρωτανεῖα ἢ λαγομένην καταβολὴν, τὸ δίκαιον τοῦ τιμήματος; » (Ἰστορίος. Ἴδε καὶ Σουῖδαν ἐν λέξει Πρωτανεῖα).

γὸς καὶ τὰ ὅμοια. Μακάρων Πρωτανεῖς καλεῖται ὑπὸ Αἰγυλοῦ ὁ Ζεὺς (Προμ. 170)· στεροπᾶν καὶ κερατῶν Πρωτανεῖς καλεῖται ὁ αὐτὸς ὑπὸ Πυδάρου (Πυθ. ζ'. 24), ὅστις καὶ Ἱερώνα τὸν Συρακοῦσιον καλεῖ Πρωτανεῖν, κύριον πολλῶν εὐστεφάνων ἀγυῖαν καὶ στρατοῦ (Ἰνδ. Πυθ. Β'. 58). Πρωτανεῖς σοφίας, ἀληθείας καὶ δικαιοσύνης ὀνομαζέται αὐτὸς ὁ δημιουργὸς παρὰ τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς συγγραφεῖσι. Πλούτου καὶ σοφίας Πρωτανεῖς ὀνομασθῆ Ὁ Περιάνδρος (1). Ὁμοίως δὲ καὶ Πρωτανεῖον σοφίας ὀνομαζέει ὁ Ἰππίασι τὰς Ἀθήνας (Πλάτ. Πρωταγόρ. 561). Διὰ δὲ τὴν συγγένειαν τῶν Πρωτανεῖων καὶ τῆς Ἑστίας· τὴν αὐτὴν πόλιν ὀνομαζούσι καὶ κοινὴν ἐστίν τῆς Ἑλλάδος (Αἰλ. Π. Ι. Δ'. ζ'), ἐστὶν καὶ πρωτανεῖον (παρ' Ἀθηναίῳ Ε'. 183) κτλ. Ἐκ τούτου δὲ καὶ τὸ πρῶτον εὐεῖν—ἄρχειν, βρσιλεύειν, κυβερνᾶν. Οὕτω παρ' Ὀμήρῳ ὅστις πρῶτος μετεχειρίσθη τὴν λέξιν (Ἵμν. Ἀπόλλ. 68). Οὕτω παρ' ἄλλοις πρῶτον εὐεῖν τὴν εἰρήνην, κτλ. Ὡσαύτως Πρωτανεῖ τῆς ἡμέρας καλεῖται παρ' Ἡρόδοτῳ (ζ'. 110) ἡ ἡμερησία προεδρία, ἡ ἡμέρα δηλαδὴ καθ' ἣν ἐκαστος τῶν στρατηγῶν προεδριεῖν, ἢ οἱ εἶχε τὴν ὑπερτάτην ἀρχήν.

Ἐπειδὴ ἐν τῷ Πρωτανεῖῳ ἐτρέφοντο οἱ ἀνωτέρω σημειωθέντες, διὰ τοῦτο εἰσὶν οἱ ὑπέλαβαν ὅτι Πρωτανεῖον εἶναι πυροταμείον. Τοιαύτην ἀρχήν τῆς λέξεως δίδει ὁ Ἑτυμολόγος, παρ' ὃ καὶ τὸ Πρωτανεῖον ἴσον τῷ σιτοφύλαξ δύναται, οἷον πυροταμῆς τῶν ἄν. Κατὰ ταῦτα λοιπὸν τὸ Πρωτανεῖον ἤθελον εἶναι ὡς τὸ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ πυροφύλαξ.

Ἄλλ' οὕτε ἡ ἱστορία μαρτυρεῖ ὅτι τὰ Ἑλληνικὰ Πρωτανεῖα ἦσαν πυροταμεία, ἢ οἱ σιτοφύλακα, οὕτε διότι ἐκεῖ ἐστῶντο ἀνθρώποι συνάγεται ὅτι ἦσαν ἐν ταῦτῳ καὶ ταμεία. Ἄλλ' οὐδὲ ἡ κατασκευὴ τῆς γλώσσης φαίνεται ὅτι συγχωρεῖ ἐκ τοῦ πυροταμείας νὰ γένῃ πυροταμῆς καὶ Πρωτανεῖς. Πολλὸν ἄλλο, ὡς οἱ πρόδρομοι ὀνομασθησαν ἐκ τῆς ἐδρας, διότι ἀληθῶς προκάθητο ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ καὶ ἐν τῷ θεάτρῳ, οὕτω Πρωτανεῖς ἐκλήθησαν οἷον πρόμοι καὶ πρόμοι, κατὰ τὴν γνωστὴν διαλεκτικὴν συγγένειαν τοῦ οἰ καὶ οὐ, ὡς ὄμοιοι καὶ ὄνομα, ἀγορά καὶ ἄγυρις, καὶ πρυλέες οἱ προελλέες (2), καὶ κατὰ τὴν ἐν πολλοῖς μεταβολῇ τοῦ οἰ εἰς ὡ, οἷον τροπή καὶ τρωπάω, στροφή καὶ στρωφάω, καὶ μῶμος—μῶμος—μῦμος, ὅθεν ἀμύμων, κτλ. Οὕτω καὶ πρῶτος—πρότος—πρῶτος, ἢ καὶ κατὰ τὸ τέσσαρες οἱ τέσσαρες, σύρκες αἱ σάρκες, βύθος τὸ βάθος, Βύκχις ὁ Βάκχος, ἔγεινε καὶ Πρωτανεῖς ὁ πρῶτος—πρότος.

Ἡ νεώτερα Ἑλλάς, εὐκλεῖς ἀποσεσχημένη τὸν ἄτιμον ζυγὴν τῆς δουλείας, καὶ τὸν τῆς ἀπειθεσίας φιλοτιμίως πᾶν ἀποτριβωμένη ῥύπον, ἐκρίνευ, εὐστοχώτατα βέβαια, ὅτι καὶ ἡ ἀνάκλησις τῶν ἀρχαίων ὀνομάτων ἤθελε συμβάλει ὄχι σμικρὸν εἰς τὴν τοῦ βίου τελείαν ἀνθρώπων διότι τὰ ὀνόματα, ἐγγέροντα τὴν ἰδέαν τῶν πραγμάτων, ἀναπολοῦσι τὴν ἱστορίαν, ἢ ὅποια, ἐνθυμίζουσα τὴν ἀρχαίαν ἀνθηροτάτην κατάστασιν τῶν πραγμάτων, ἐρεθίζει τὴν φιλοτιμίαν τῶν Ἑλλήνων, προτρέπουσα καὶ ἡμᾶς οὐκ ἄκοντας εἰς π

πόλεις, εἰς δήμους καὶ ἐπαρχίας, προσπαθοῦσα νὰ δώσῃ ὅσον ἔνεστιν, εἰς ὅλον τὸ πολίτευμα Ἑλληνικὴν μορφήν καὶ χάριν, δὲν ὤκνησε νὰ εἰσαγάγῃ καὶ τὸ τοῦ Πρυτανείως καὶ τῆς Πρυτανείας ὄνομα εἰς τὸ ἀνώτατον παιδευτικὸν καθιδρύμα.

Εἰς τρία πράγματα φαίνεται ὅτι ἀπέβλεψαν οἱ ὀνοματοθέται, ὀνομάσαντες Πρυτανεῖαν τὴν ἐπὶ τῆς παιδείας ἐπιστάσιαν. Ἐκρίναν βέβαια, πρῶτον, ὅτι ἡ ἐκ τῆς παιδείας ἀποκτωμένη σύνεσις πρέπει νὰ προηγήται ἀπανταχοῦ καὶ νὰ καθοδηγῇ τὰ πάντα, μηδὲν ἀπροβούλευτον, μηδὲν ἄκοσμον καὶ ἀτάσθαλον συγχωροῦσα, ἀληθινὴ Πρυτανεῖα γινομένη. Ὡς δὲ τὰ Πρυτανεῖα ἦσαν κέντρον ἐνώσεως τῶν ἐνοίκων τῶν οἰκιῶν καὶ τῶν πολιτῶν τῶν Ἑλληνικῶν πόλεων, οὕτως ἔκριναν βέβαια, δεῦτερον, ὅτι τὸ ἐπιστημονικὸν τοῦτο Πρυτανεῖον πρέπει νὰ γένη κέντρον ἐνώσεως ὅλης τῆς ἀπανταχοῦ διεσπαρμένης Ἑλληνικῆς φυλῆς. Ἐπειδὴ δὲ τὰ Ἑλληνικὰ Πρυτανεῖα ἦσαν, ὡς ἀνωτέρω ἐσημειώσαμεν, ἀφιερωμένα εἰς τὴν Ἑστίαν, ἡ ὁποία, ἐφορεύουσα τῶν οἰκιῶν, τῶν πόλεων, τῶν θεῶν, τῆς γῆς, ἐμφαίνει τὴν συνοχὴν τῆς φύσεως, διὰ τοῦτο οἰωνίζοντο βέβαια, τρίτον, τὸ στερεὸν καὶ μόνιμον τοῦ καθιδρύματος (1).

Μὲ τοιοῦτον δὲ ἔνδοξον ὄνομα τιμήσαντες τὴν ἐπιμέλειαν τῆς παιδείας οἱ πρῶτοι ὀνοματοθέται διέγραψαν ἐν ταύτῳ καὶ τὰ μεγάλα καὶ ἱερὰ ταύτης καθήκοντα. Ἐν τοῖς Πρυτανείοις τῶν ἀρχαίων ἐφυλάσσετο τὸ ἱερὸν πῦρ, ἀέναον καὶ ἄσβεστον, λύχνος ἀκοίμητος (2). Ἐκ τοῦ ἱεροῦ τούτου πυρὸς ἦπταν οἱ

(1) Ἄν καὶ κατὰ τινα παράδοσιν ἡ Ἑστία, τοῦ Κρόνου καὶ τῆς Ρέας οὐσα θυγάτηρ, ἐδέλη λαιπὸν τῆς Δήμητρος καὶ Ἥρας (Ἡσιόδ. Θεογ. 454), ἰδιαιτέρως ἐφόρευε τοῦ πυρὸς (ἴδε κατωτέρω σημειώσιον 13), κατ' ἄλλας ὁμοίως παραδόσεις ἐταυτίζετο μὲ τὴν Δήμητρα, μὲ τὴν Ρέαν καὶ μὲ αὐτὴν τὴν Γῆν· πρὸς Ἑυριπίδην·

Καὶ Γαῖα μητέρα, Ἐστία δ' ὅσ' οἱ σοφοὶ
βροτῶν κλοῦσιν, ἡ μένην ἐν αἰθέρι.

(Ἰδὲ ἄλλ. Λειψ. 198). Ὅθεν, ἐν ᾧ οἱ ἀντολιστικὴ προσπαθοῦσι νὰ εὐρωσὶ τὴν ἀρχὴν τοῦ ὀνόματος εἰς λέξιν ἀσιατικὴν σημαίνουσαν τὸ πῦρ, οἱ ταυτίζοντες αὐτὴν μὲ τὴν γῆν παράγουσι τὸ ὄνομα ἐκ τοῦ ἐστάναι. «Ταύτην διὰ τὸ ἐστάναι διὰ πάντων προσηγόρευαν οἱ παλαιοὶ ἢ διὰ τὸ ἐπ' αὐτῆς ὡσαυτὶ ἐπὶ θεμελίου τὸν ὅλον ἐστάναι κόσμον» (παρὰ Φορνόου). Ὅθεν καὶ πρὸς Ὁβιδίω,

Stat vi Terra sua, vi stando Vesta vocatur.

Κατὰ ταῦτα λοιπὸν γίνεται ἡ Ἑστία σύμβολον τοῦ ἐστῶτος καὶ μόνιμου. Διὰ τοῦτον τὸν λόγον καὶ ὁ Διόνυσος παρὰ Θεβαίοις ἐκαλεῖτο Στύλος (ἴδε, ἐκτὸς τοῦ προαναφερθέντος πονήματος τοῦ Σπαννέμου, καὶ J. Lipsii de Vesta et Vestalibus Syntagma).

(2) Καὶ πρὸς Ἑλλῆσι καὶ παρὰ Ῥωμαίοις ἡ Ἑστία ἐλατρεύετο ὡς ἐφορος τοῦ πυρὸς, ὅθεν καὶ παρὰ Κικέρωνι λέγεται «vis autem ejus ad aras et focos». Τοῦτο δὲ, εἴτε ὡς πάντη διαφόρου θεᾶς ἐκλαμβανομένης τῆς Γῆς καὶ τῆς Ἑστίας, ἢ ταυτιζομένης μὲν ἐκτέρας προσλαμβανομένης δὲ καὶ ἐτέρας ταύτης ἰδιότητος. Ὁ Ἑυριπίδης, ὡς ἀνωτέρω εἶδαμεν, διαστέλλει αὐτάς· ὁ Πλάτων (Νόμ. Β', 12) διαστέλλει ὡσαύτως Ἑστίαν καὶ Γῆν· οἱ Πυθαγόρειοι ὁμοίως διέσταναν, Ἐστία νὸνομάζοντες τὸ ἐν τῷ μέσῳ τοῦ παντός πῦρ· «Φιλόλαος πῦρ ἐν μέσῳ περὶ τὸ κέντρον, ὅπερ Ἑστίαν τοῦ παντός καλεῖ καὶ αἰεὶ οἶκον μητέρα καὶ Θεῶν, βωμόν τε» [Φιλολάου λείψανον ὑπὸ Βα. κλιού, σελ. 94].

Παρὰ Διονυσίῳ τῷ Ἀλικαρνασσέϊ (Ῥωμ. Ἀρχ. Β', 66) ταυτίζονται ἡ Ἑστία δὲ ἀνακείσθαι τὸ πῦρ νομίζουσιν, ὅτι γῆ τε οὐρα ἡ θεὸς, καὶ τὸν μέσον κτείνουσα τοῦ κόσμου τόπον, τὰς ἀνάψεις τοῦ μεταρσίου ποιεῖται πυρὸς ἀφ' ἑαυτῆς. «Παρὰ Πλουτάρχῳ [Συμποσ. Ζ', 4]· Ἔμοι δὲ ἐδόκει καὶ μίμημα τῆς γῆς ἢ τράπεζα εἶναι, πρὸς γὰρ τῷ τρέφειν ἡμᾶς καὶ στρογγύλη καὶ μόνιμός ἐστι, καὶ καλῶς ὑπ' ἐνίαν καὶ Ἐστία καλεῖται. «Παρὰ τῷ Ῥωμαίῳ Γραμματικῷ Φήστῳ (Festus)· «Rotundam aedem Vestae Numa Pompilius rex Romanorum consecrasse vitetur, quod eandem esse teram, qua vita hominum sustentaretur, crediderit, eamque in pilae forma esse.» Τὸ ὑπὸ Νουμά ἐγκύκλιον ἱερὸν τῆς Ἑστίας ἀναφέρει καὶ ὁ Πλουτάρχος, ἀλλὰ κατὰ τὸ σχῆμα τοῦ κόσμου· ἡ ἀπομιμούμενος οὐ τὸ σχῆμα τῆς γῆς ὡς Ἑστίας οὕτης, ἀλλὰ τοῦ σύμπαντος κόσμου, οὗ μέσον οἱ Πυθαγόρειοι τὸ πῦρ ἰδρύσθαι νομίζουσι, καὶ τοῦτο Ἐστίαν καλοῦσι» [Νουμ. ἰά].

Ἐπεὶ δὲ οὕτως εἴτε ἄλλως, ἐπειδὴ ἡ θεὰ αὕτη κατέστη τὸ σύμβολον τοῦ ἐν τῷ μέσῳ τῆς γῆς ἢ τοῦ κόσμου πυρὸς, διὰ τοῦτο ἐν τοῖς ναοῖς αὐτῆς, καὶ ἐν τοῖς αὐτῇ ἀφιερωμένοις Πρυτανείοις, ἐκαίετο ἀέναον πῦρ· οὕτω παρὰ Πρόκλῳ· «Κατὰ μίμησιν τοῦ κέντρου τῆς γῆς, καὶ ἐν τῷ Πρυτανεῖῳ πῦρ ἄσβεστον καθιέρουν αἱ πόλεις»· οὕτως ἐν τῷ Πρυτανεῖῳ τῶν Ἠλείων· «Ἔστι δὲ ἡ Ἑστία τέφρα καὶ αὕτη πεποιημένη, καὶ ἐπ' αὐτῆς πῦρ ἀνά πάντας τὰς ἡμέρας καὶ ἐν πάσῃ νυκτὶ ὡσαύτως καίεται» (Πανσ. Ἐ. 15)· Εἰς τοῦτο ἐκτὸς τῆς θεοσεβείας, συνέβαλλε βέβαια καὶ ἡ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ἐλλειψὶς τῶν σημερινῶν εἰς πυρᾶν εὐκολιῶν.

εἰς ἀποικίαν πεμπομένοι, καὶ ἐξ αὐτοῦ ἔπρεπε πάλιν νὰ λαβωσίν, εἰ μὲν κατὰ τύχην ἐσθύνετο (1). Ἐὐδίκον μας Πρυτανεῖον ὄχι μόνον πρέπει νὰ διατηρήσῃ τὸ αὐτῷ ἐμπιστευθὲν ἱερὸν τῆς παιδείας πῦρ, ἀλλὰ καὶ νὰ τὸ αὐξήσῃ, νὰ τὸ καταστήσῃ λαμπτήρα καὶ λυχνόχον μέγαν, ἰδηγὸν τοῖς φιλομαθοῦσιν, ὡς ὁ καιόμενος φάρος ἐν Ἀλεξανδρίᾳ, ἔργον Σωστράτου τοῦ Κνιδίου, ἠγέρθη ὑπὸ τοῦ Φιλαδέλφου φανὸς τοῖς πλεωζομένοις.

Ἡ ἐπὶ πάντα τὰ κατώτερα παιδευτικὰ καθιδρύματα ἐπιτήρησις, ἡ σύμποινα τῶν καθηγητῶν ὥστε τὰ ὑπ' αὐτῶν διαχεόμενα φῶτα νὰ ἀποτελῶσιν ἐστίαν, τῆς ὁποίας αἱ ἀκτῖνες νὰ φωτίζωσι καὶ συντονώτερον καὶ μακρύτερον ἢ τακτικὴ πρόοδος ἐκ τοῦ γνωστοῦ εἰς τὸ ἄγνωστον. «Τὸ γὰρ ἀφανὲς ἐκ τοῦ φανεροῦ ταχίστην ἔχει τὴν διάγνωσιν» (Ἰσοκρ. Δημ. Γ'). ἡ πατρικὴ ὁδηγία εἰς τὴν χρῆσιν τοῦ πολυτιμοῦ χρόνου τῆς ἡμῶν ἐμπιστευθείσης νεότητος, πρὸς μείζονα ἐπιτυχίαν καὶ πρὸς πλουσιώτερον θερισμὸν τῶν νῦν σπειρομένων· ἡ ἀνάδειξις εἰς τοὺς νέους τῆς ἀληθοῦς φιλοτιμίας καὶ μεγαλοφροσύνης, ἧτις φέρει εἰς τὴν εὐδαιμονίαν καὶ δόξαν τῆς πατρίδος· ἡ ἀρμονία μεταξὺ διδασκόντων καὶ διδασκομένων, ἕνα μόνον σκοπὸν, μίαν κοινὴν ἐπιθυμίαν, μίαν κίνησιν, μίαν τάσιν, μίαν πράξιν, ἕνα λόγον ἐχόντων, τὸ ἀγαθὸν τῆς Ἑλλάδος, πάντα ταῦτα καὶ τὰ παραπλήσια εὐρίσκονται, φαίνεται μοι, ὑπὸ αὐτοῦ τοῦ ὀνόματος διαγεγραμμένα ἐντὸς τοῦ κύκλου τῶν καθηκόντων τῆς ἐπιστημονικῆς Πρυτανείας, διευθετούσης τὰ τῶν γραμμάτων μετὰ τῆς συγκλήτου καὶ τῆς λοιπῆς τῶν καθηγητῶν ὀμηγύρεως, ὡς αἱ πολιτικαὶ Πρυτανεῖαι παρὰ τοῖς ἀρχαίοις διώκουν τὰ τῶν πόλεων.

Ἐν τοῖς Πρυτανείοις τῶν ἀρχαίων ἐγένετο ξενία καὶ μάλιστα εἰς τοὺς πρέσβεις τῶν διαφόρων πόλεων. Γοιούτῃ βέβαια εἶναι ἡ ἔννοια τοῦ Πινδαρικοῦ καὶ Ξενίου οὐ Διδόσκειται Θέμις (Νεμ. ἰά). Καὶ τὸ ἐδικὸν μας Πρυτανεῖον πρέπει νὰ ἦναι ἀνοικτὸν εἰς ἐγγχωρίους καὶ ξένους· εἰ μὲν δὲ ἐπὶ τοῦ παρόντος ἡ προσφερομένη τράπεζα εἶναι λιτὴ, χαριζομένη παρ' ὄντων, κατὰ τὸν ποιητὴν (Ὀδ. Α. 140), ἐλπίζομεν ὅτι μετ' οὐ πολὺ ἔσται πλουσιώτερα.

Ἡ παντοῖα φιλοξενία διέκρινε πάντοτε τοὺς ἀρχαίους καὶ τοὺς σημερινούς Ἑλληνας, ὄχι βέβαια δι' ἀμάθειαν ἀλλὰ δι' ἀγαθὴν προαίρεσιν καὶ φιλανθρωπίαν. Πολλοὶ ἀλλόφυλοι, λαμπρότατα παρ' ἡμῶν φιλοξενηθέντες, καὶ εὐρόντες ἐντιμον εἶσοδον εἰς τὰς οἰκίας ἡμῶν μεταξὺ τῶν φιλότατων, μὰς ἀντήμειψαν, ἀποκαλοῦντες ἡμᾶς δι' αὐτὸ τοῦτο βαρβάρους. Ἀλλ' ἡμεῖς προτιμώμεν τὴν βάρβαρον ταύτην ἀρετὴν παρὰ τὴν σοφωτάτην αὐτῶν ἀξενίαν καὶ τὴν ἀξενωτάτην σοφίαν ἡ ὁποία, ἐν ᾧ συγγράφει περὶ φιλανθρωπίας, ἀσκή τὸ ἐκ διαμέτρου ἀντικείμενον.

Ἡ ἐπὶ τῶν βωμῶν τῆς ἐν τοῖς Πρυτανείοις ἐστίας ἀσυλία πρέπει νὰ ἐφαρμοσθῇ καὶ εἰς τὸ ἡμέτερον. Ἀπορος καὶ ἀσθενὴς νεότης πρέπει νὰ εὐρίσκη ἐν αὐτῷ περιθάλψιν εἰς τὰς χρείας αὐτῆς.

Ταῦτα καὶ ἄλλα παρόμοια ἐνόησαν βέβαια οἱ ὀνοματοθέται ὡς χρεὴ ἀπαραίτητα, τῶν ὁποίων ἡ ἀκριβὴς ἐκπλήρωσις πρέπει νὰ γένη προϊόντος τοῦ χρόνου.

Ὡς δὲ ἡ θερμότης τῆς γῆς φέρει τὴν γονιμότητα καὶ εὐφορίαν, οὕτω καὶ τὸ ἐν τῇ οἰκίᾳ πῦρ φέρει τοῖς ἀνθρώποις τὴν εὐζωίαν· Ἐκ τούτου λοιπὸν ὁ ἐν πάσῃ οἰκίᾳ βωμὸς τῆς θεᾶς ταύτης, καὶ ἐκ τούτου πρὸς ἡμῶν ἐστία = πῦρ. Ἐκ τούτου ὡσαύτως ἐξηγεῖται καὶ τὸ μύθευμα· λέγεται τὴν Ἑστίαν τὴν τῶν οἰκιῶν κατασκευὴν εὐρεῖν, καὶ διὰ τὴν εὐεργεσίαν ταύτην παρὰ πᾶσι σχεδὸν ἀνθρώποις ἐν πάσαις οἰκίαις καθιδρυθῆναι, τιμῶν καὶ θεσιῶν τυγχάνουσαν» (Δ Σικελιώτης Ἐ, 68). Ὅτι δὲ ἐκ τούτων πάντων δὲν ἔπεται οὐδαμῶς ὅτι τὸ Πρυτανεῖον εἶναι πυρὸς ταμῖον, ὡς τινες ἠθέλησαν, ἐκαστος, νομίζω, συνορᾷ.

(1) Ὁ Ἐ. Δελφοῖς ναὸς τοῦ Ἀπόλλωνος ἦτον τὸ κοινὸν χρηστήριον τῶν Ἑλλήνων. Ἐκεῖ ἐωρταζόντο τὰ Πύρια, ἐκεῖθεν ἐξεπέμποντο αἱ Ἑλληνικαὶ ἀποικίαι· ὅθεν παρὰ Πλουτάρχῳ· «Περὶ δὲ θυσίας ἐρομένοις· αὐτοῖς ἀνῆλθεν ὁ Πύθιος Διὸς ἐλευθερίου βωμὸν ἰδρύσασθαι, θύσαι δὲ μὴ πρότερον, ἢ τὸ κατὰ τὴν χώραν πῦρ ἀποσβέσαντας, ὡς ὑπὸ τῶν βαρβάρων μεμιασμένον, ἐναύσασθαι καθαρὸν ἐκ Δελφῶν, ἀπὸ τῆς κοινῆς ἐστίας» (Πλουτάρχ. Ἀριστείδ. *).

—000—

ΕΚ ΤΗΣ ΤΥΠΟΓΡΑΦΙΑΣ ΙΩ. ΑΓΓΕΛΟΠΟΥΛΟΥ·

(Ὁδὸς Ἀθηνᾶς, ἀριθ. 274.)